

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl/Year: 6, Sayı/Number: 22,

Mart/March 2020, s./p. 109-120

Geliş/Submitted: 31.12.2019

Kabul/Accepted: 23.03.2020

Yayın/Published: 25.03.2020

DOI Number:

[10.29228/kesit.40368](https://doi.org/10.29228/kesit.40368)

Araştırma Makalesi

Dr. Öğr. Üyesi Gülşah METE

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0979-1630>

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

dr.gulsahmete@gmail.com

OKURYAZARLIK TÜRLERİ VE 2023 EĞİTİM VİZYONU BELGESİ¹

Öz

Okuma yazmayla başlayan okuryazarlığın hayat boyu öğrenmeyle bütünleşmesi ve okuryazarlık türlerinin öğretilmesinin eğitim desteğiyle sürdürülebileceğinin somut bir şekilde gösterilmesi gerekmektedir. Bu çalışma, son zamanlarda türleri artan okuryazarlıkları belirlemek ve Türkiye’de 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi - ulusal eğitim sistemi- hayata geçirilirken okuryazarlık türlerinin öğretilmesinde ulaşılabilecek hedefleri ve yapılan uygulamaları ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Çalışma nitel araştırma olarak tasarlanmış, doküman incelemesi yapılmıştır. Türkiye’de okuryazarlık türlerine yönelik yapılan lisansüstü tezler incelenmiş, okuryazarlık türleri tespit edilmiştir. Tezlerden belirlenen 43 okuryazarlık türü alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Öğretim programlarında branş olarak sözel derslerin sayısal derslere göre daha fazla okuryazarlık türünü içerdiği tespit edilmiştir. 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi’nde; ele alınan okuryazarlık türlerine yönelik çalışmaların nasıl, kime / kimlere, nerede, hangi içeriklerle yapılacağı açıklanmamıştır. Hayat Boyu Öğrenme alanında ele alınan okuryazarlık türlerinin sadece bir hedefle sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Çalışmada aynı zamanda okuryazarlık türlerinin adlarında terim karmaşası yaşandığı da tespit edilmiştir. Elde edilen verilerden yola çıkılarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Okuryazarlık türleri, öğretim programları, 2023 Eğitim Vizyonu

¹ Bu çalışma Uluslararası Jilse Kongresi’nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

LITERACY TYPES AND 2023 EDUCATION VISION DOCUMENT

Abstract

Literacy, which starts with literacy, should be integrated with lifelong learning and it should be shown in a concrete way that the teaching of literacy types can be sustained with educational support. This study, was conducted to determine the types of recently increasing literacy and Educational Vision 2023 Document for Turkey to be achieved in the teaching of literacy kind -National education system-with implementing uncover goals and made applications. The study was designed as qualitative research, document review was done. Graduate thesis examined for types of literacy made in Turkey, literacy species have been identified. 43 literacy types identified from theses were classified according to their fields. It has been determined that verbal courses in the curriculum contain more literacy types than numerical courses. In the 2023 Education Vision Document; how, to whom, where and with what content the studies related to the types of literacy discussed are not explained. It has been determined that literacy types considered in the field of lifelong learning are limited to only one goal. In the study, it is also found that there is a complexity of terms in the names of literacy types. Based on the data obtained, various suggestions were made.

Keywords: Types of literacy, curriculum, 2023 Education Vision

GİRİŞ

İnsanın farklı becerileri kazanması ve geliştirmesi için hayatı boyunca öğrenmenin devam etmesi gerekir. İçinde bulunduğumuz çağda yansıtan bilgiyi bulmak, kullanmak ve üretmek insanın kazanması gereken en önemli becerilerdendir. Bilgi sahibi olmak da okuryazar olmaktan geçer. 1980'lere kadar okuryazarlık "bir araya getirildiğinde anlamlı bir kelime oluşturan harflerin bir parça kâğıt üzerine konulmuş karalamalarını yorumlamak için sahip olunan beceri" (Güven, 2014, 789) olarak tanımlanmaktaydı. Günümüzde her ne kadar TDK "okuryazar olma durumu" olarak tanımlasa da bilginin giderek artması sonucu yaşanan teknolojik gelişmeler ve değişimler bu tanımı da geride bırakmıştır. Okuryazarlık kavramına okuma, yazmanın yanında dinleme, konuşma, analitik ve eleştirel düşünme, pratik bilgi edinme, bu bilgileri iletme gibi beceriler de eklenmiştir ve koşullar değiştikçe yeni beceriler de eklenmeye devam edecektir. Okuryazarlık, yazı sembollerini seslendirme ve anlamlandırma ile başlayan okuma becerisinin etkili bir şekilde kullanılması ile nesnelere, olgu ve olayları daha ayrıntılı anlama ve anladıklarına kendi özünü katarak kendini ifade etme durumudur. Bir başka boyutuyla okuryazarlık, bir etkileşim yoludur. Toplumdaki bilgileri, becerileri ve sosyal normları anlama, birbiriyle paylaşma, yorumlayabilme ve sonraki nesillere aktarma aracıdır (Altun, 2005). Kısaca okuryazarlık, okuma ve yazmanın yanında hayatın her alanında bilgiye ulaşma, onu anlamlandırma, kullanma ve iletmedir.

Geniş bir açıdan tanımlanan okuryazarlık, farklı türlerdeki bilgi ve beceriyi içine katarak farklı alan ve konuda karşımıza çıkmaktadır. Dijital çağın getirdiği yeniliklerle ortaya çıkan ağ okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, bilimsel okuryazarlık, internet okuryazarlığı, dijital / sayısal okuryazarlık, enformasyon teknolojisi okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı,

web okuryazarlığı, hiper-okuryazarlık, e-okuryazarlığı, çoklu-ortam okuryazarlığı bunlardan bazılarıdır. Eskiçağ okuryazarlığı, ahlak okuryazarlığı, anayasa okuryazarlığı, meslek okuryazarlığı, tarih okuryazarlığı, coğrafya okuryazarlığı, çevre okuryazarlığı, çoklu kültür okuryazarlığı, dans okuryazarlığı, dünya okuryazarlığı, ekonomi okuryazarlığı, eleştirel okuryazarlık, eskiçağ okuryazarlığı, gazete okuryazarlığı, tarım okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, grafik okuryazarlığı, kültür okuryazarlığı, kütüphane okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, politika okuryazarlığı, sinema okuryazarlığı, televizyon okuryazarlığı, tüketici okuryazarlığı, yasa okuryazarlığı, iş yeri okuryazarlığı, yatırım okuryazarlığı, Amerikan okuryazarlığı, Yahudilik okuryazarlığı, yurttaşlık okuryazarlığı (Önal, 2010, 105; Özel, 2013, 56; Aldemir, 2010, 2) ise literatürde yerini alan, üzerinde çalışmalar yapılan okuryazarlık türleridir. Çağın getirdiği yeniliklere ve gelişmelere göre sayısı artan okuryazarlığın öneminin de arttığı söylenebilir. Okuryazarlık türlerinden bazılarına aşağıda kısaca değinilmiştir:

Bilgi Okuryazarlığı: Bireyin bilgiye ne zaman ve neden ihtiyaç duyduğunu, bilgiyi nerede bulacağını ve nasıl değerlendireceğini, etik olarak nasıl kullanacağını ve ileteceğini bilme becerisidir. Herhangi bir durumda ihtiyaç duyduğu bilgiye ulaşabilen o bilgiyi diğer bilgileri ile analiz eden ve yeni bir bilgi ortaya çıkaran kişilere bilgi okuryazarı kişi denir (Polat ve Odabaş, 2008, 27).

Çevre Okuryazarlığı: Kişinin çevresi hakkında bilgi sahibi olması, bu çevreyi ilgilendiren kavram ve sorunlarla ilgili beceri geliştirmesi ve hem kendi çevresi hem de tüm dünya için çaba harcamasıdır (Roth, 1992).

Teknolojiyi Okuryazarlığı: Teknolojiyi kullanma, anlama, yönetme ve değerlendirme becerisidir. Teknolojideki değişimi ve gelişimi anlayıp, analiz edip, çözümlenmeler sonucunda bir değerlendirmeye varmak ve bunu aktarmaktır (Arslan, 2019).

Medya Okuryazarlığı: Yazılı veya yazısız farklı kanallar (televizyon, gazete, dergi, reklam, sinema) aracılığıyla verilen mesajları anlayabilme, çözümlenme ve değerlendirmeleri yapabilme yeteneğidir (Gürcan 2011).

Fen ve Teknoloji Okuryazarlığı: Bireyin, bilimin doğasını ve bilimsel gelişmeleri anlama; temel fen kavram, prensip, kanun ve teorilerini kavrama ve bunları uygun şekilde kullanma becerisidir (Kavak, Tufan ve Demirelli, 2006: 18). Fen okuryazarlığı, araştırma sorgulama yapabilen ve eleştirel düşünebilen, problem çözebilen becerileri gelişmiş, yaşam boyu öğrenmeye açık, çevreleriyle ilgili merak duygusunu yüksek tutan ve bunları sağlamak için fenle ilgili bilgi, beceri, tutum ve anlayışlara sahip bireyler olarak tanımlanabilir.

Finansal Okuryazarlık: Bireyin kişisel bütçesini yönetme sürecinde etkin, bilinçli kararlar alabilmesini sağlayan finansal bilgiye sahip olması ve bu kararları uygulayarak bireysel ve toplumsal finansal refahı artırma yetisidir (T.C. Merkez Bankası, 2015).

Görsel Okuryazarlık: Resim, şekil, sembol, işaret, grafik gibi görselleri anlama, çözümlenme, değerlendirme yaparak aktarma becerisidir (Güneş, 2013).

Sağlık Okuryazarlığı: Bireylerin sağlık bilgilerine erişme, anlama, değerlendirme ve uygulama bilgisi gerektiren geniş ve kapsamlı bir kavramdır (Yılmaz ve Tiryaki, 2016).

Öğretim programları öğrencilere öğretilmesi gereken bilimsel konu alanlarının planlı ve

programlı bir şekilde hazırlanıp ulusal düzeyde uygulandığı rehberlerdir. Hayat boyu öğrenme, okullar ile sınırlı kalmayan; evde, işte, hayatın her alanında gerçekleşebilen; öğrenmenin yaş, sosyal, ekonomik statü ve eğitim seviyesine bakılmaksızın, herhangi bir engel olmadan sürdürülebileceğini gösteren temel kavramlardan biridir. Okuma yazmayla başlayan okuryazarlığın hayat boyu öğrenmeyle bütünleşmesi ve okuryazarlık türlerinin öğretilmesinin eğitim desteğiyle sürdürülebileceğinin somut bir şekilde gösterilmesi gerekmektedir. Okuryazarlık tüm alanları içerdiğinden öğretim programları da bu konuya odaklanarak öğrencilerin okulda ve sosyal yaşamdaki bilgiyi bulmalarını, anlamalarını, kullanmalarını, analiz ederek değerlendirme yapmalarını ve iletmelerini sağlamalıdır. Bu anlamda yapılan çalışmanın Türkiye’de 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi -ulusal eğitim sistemi- hayata geçirilirken yenilenen öğretim programlarında yer alan okuryazarlık türlerini belirleyeceğinden, okuryazarlık türlerinin öğretilmesinde ulaşılabilecek hedefleri ve yapılan uygulamaları ortaya çıkaracağından ve yapılan tezlerde ele alınan okuryazarlık türlerini belirleyeceğinden alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışma son zamanlarda türleri artan okuryazarlıkları belirlemek ve Türkiye’de 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi -ulusal eğitim sistemi- hayata geçirilirken okuryazarlık türlerinin öğretilmesinde ulaşılabilecek hedefleri ve yapılan uygulamaları ortaya çıkarmak amacıyla yapılmıştır. Bu ana amaç doğrultusunda;

“Okuryazarlık” konusunda yapılan tezlerde hangi okuryazarlık türleri ele alınmıştır?

Millî Eğitim Bakanlığı Örgün Eğitim Öğretim Programları’nda yer alan okuryazarlık türleri ve kazanımları nelerdir?

Millî Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Öğretim Programları’nda yer alan okuryazarlık türleri ve kazanımları nelerdir?

2023 Eğitim Vizyonu Belgesi’nde okuryazarlık ve okuryazarlık türlerinin yeri nedir? alt amaçlarına yanıt aranmıştır.

ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmıştır. Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal oramda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek; 2016). Çalışmada nitel araştırma yöntemi türlerinden doküman incelemesi yapılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

ÇALIŞMA DOKÜMANI

Çalışmada İlköğretim Türkçe, İngilizce, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Medya Okuryazarlığı, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersleri öğretim programları ile yaygın eğitim öğretim programları kullanılmıştır. Araştırma kapsamında programlarda okuryazarlıkla ilgili yer alan kazanımlar incelenmiştir.

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yer alan ve okuryazarlık ile ilgili tezler de

çalışmaya dâhil edilmiştir. Türkiye’de yapılan toplam 463 tez çalışmada yer almıştır.

Yaygın Eğitim Öğretim Programları’nda yer alan okuryazarlık türleri ve kazanımları incelenmiştir.

2023 Eğitim Vizyonu Belgesi’nde okuryazarlık ve okuryazarlık türleri ile ilgili yer alan hedefler incelenmiştir.

VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI

Çalışmada yer alacak olan araştırmalara ilişkin bazı ölçütler belirlenmiştir. Bunlar; (i) öncelikle çalışmaya dâhil edilecek çalışmaların belirlenmesinde YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından faydalanılmış, (ii) çalışmaya dâhil edilen çalışmalar için son tarih 15 Mayıs 2019 olarak belirlenmiş, (iii) örneklem grubunun Türkiye ile sınırlanması kararlaştırılmış, (iv) tezlerde anahtar kelimelere, başlığa, özete, dizine, konu bilgilerine dikkat edilmiş, (v) verilerinin toplanmasında belirlenen anahtar kelimeler hem Türkçe hem de İngilizce olarak taramalarda ve son olarak (vi) bu amaçlara hizmet eden tezlerden, öğretim programlarından veriler toplanmıştır.

VERİLERİN ANALİZİ

Veriler analiz edilirken betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımına göre, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

BULGULAR

1. Tezlerde Tespit Edilen Okuryazarlık Türleri

Okuryazarlık konusunda incelenen tezlerde yer alan okuryazarlık türleri ve sayıları belirlenirken aynı konu alanında / disiplini olan tezler aynı gruba dâhil edilmiştir. Tabloda alanıyla ilgili olan diğer okuryazarlık türleri yay ayrıca içinde verilmiştir.

Tablo 1 İncelenen Tezlerde Ele Alınan Okuryazarlık Türleri

Okuryazarlık Türü	f
Finansal okuryazarlık (ekonomi okuryazarlığı)	69
Dijital okuryazarlık (bilişim / bilgisayar okuryazarlığı)	45
Bilgi okuryazarlığı (bilimsel okuryazarlık)	43
Medya okuryazarlığı	40
Sağlık okuryazarlığı	38
Fen okuryazarlığı (biyoteknoloji / kimya / biyoloji / enerji okuryazarlığı)	37
Görsel okuryazarlığı	35
Erken okuryazarlık (gelişen okuryazarlık / ön okuryazarlık)	34
Çevre okuryazarlığı	27
Sayısal okuryazarlığı (matematik okuryazarlığı)	24
Ölçme değerlendirme okuryazarlığı	9
Duygusal okuryazarlık	8
İstatiksel okuryazarlık	8
İşlevsel okuryazarlık	6
Sosyal okuryazarlığı (coğrafya okuryazarlığı / harita okuryazarlığı / alan okuryazarlığı)	6
Eleştirel okuryazarlık	5
Grafik okuryazarlığı	4

Hukuk okuryazarlığı	3
Program okuryazarlığı	3
Beslenme okuryazarlığı	3
Müzik okuryazarlığı	2
Aile okuryazarlığı	2
Yeni okuryazarlık	2
Pedagojik okuryazarlık	1
Genetik okuryazarlığı	1
Tarihsel okuryazarlık	1
Eko-okuryazarlığı	1
Siyaset okuryazarlığı	1
Din okuryazarlığı	1
Edebi okuryazarlığı (etkileşimci okuryazarlığı)	1
Ruh sağlığı okuryazarlığı	1
Reklam okuryazarlığı	1
Film okuryazarlığı	1
Çoklu okuryazarlık	1

İncelenen tezlerde 47 okuryazarlık türü tespit edilmiştir. En fazla ele alınan okuryazarlık türü finansal okuryazarlık (69) tır. Bu okuryazarlığı dijital okuryazarlık (45), bilgi okuryazarlığı (43), medya okuryazarlığı (40), sağlık okuryazarlığı (38), fen okuryazarlığı (37), görsel okuryazarlığı (35), erken okuryazarlık (34), çevre okuryazarlığı (27), sayısal okuryazarlığı (24) izlemektedir.

2. Öğretim Programlarında Yer Alan Okuryazarlık Türleri

2.1. Türkçe Öğretim Programı'nda yer alan okuryazarlık türleri ve kazanımları şunlardır:

Türkçe Öğretim Programı'nın özel amaçlarından biri "Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi" (MEB, 2018) şeklindedir. Bu amaç okuryazarlığın en önemli türlerinden biri olan bilgi okuryazarlığı ile ilgilidir.

Türkçe Öğretim Programı'nda "bilgi okuryazarlığı, teknoloji okuryazarlığı, bilim okuryazarlığı, bilişim okuryazarlığı, matematik okuryazarlığı, çoklu okuryazarlık, dijital okuryazarlık, eleştirel okuryazarlık" türleri yer almaktadır. Programda yer alan kazanımlar ise bilgi okuryazarlığı ve görsel okuryazarlık kapsamında değerlendirilebilir ve şöyledir:

- Bilgi kaynaklarını etkili bir şekilde kullanır.
- Bilgi kaynaklarının güvenilirliğini sorgular.
- Görsellerle ilgili soruları cevaplar.
- Görsellerden hareketle okuyacağı metnin konusunu tahmin eder.
- Şekil, sembol ve işaretlerin anlamını bilir.
- Tablo ve grafiklerde yer alan bilgilere ilişkin soruları cevaplar (MEB, 2018).

Türkçe Öğretim Programı'nda "okuma kültürü" temasında okuryazarlık türlerine yer verilmiştir ancak bu tema yazarların seçimine bırakıldığından her ders kitabında yer almamaktadır.

2.2. Matematik Öğretim Programı'nda yer alan okuryazarlık türleri ve kazanımları

şunlardır:

Matematik Dersi Öğretim Programı'nın ulaşmaya çalıştığı özel amaçlardan öğrenci; matematiksel okuryazarlık becerilerini geliştirebilecek ve etkin bir şekilde kullanabilecektir. Programda yer alan kazanım ise finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirilebilir ve şöyledir:

- Verilerin farklı gösterimlerinden yararlanılarak tasarruf bilinci ile finansal okuryazarlık arasında ilişki kurulur (MEB, 2018).

2.3. Fen Bilimleri Öğretim Programı'nda yer alan okuryazarlık türleri ve kazanımları şunlardır:

Fen Bilimleri Öğretim Programı'nda genel olarak öğrencinin, kendi öğrenmesinden sorumlu olduğu, öğrenme sürecine aktif katılımının sağlandığı, bilgiyi kendi zihninde yapılandırmaya olanak tanıyan, araştırma-sorgulamaya dayalı öğrenme stratejisi benimsenir. Fen ve teknoloji okuryazarlığı programında programın yeterliliği, etkinlikler ve geliştirilen beceriler olmak üzere üç esas vardır. Fen ve teknoloji okuryazarlığının temellerini oluşturan beceriler ise araştırma, sorgulama, neden-sonuç ilişkisine bakma, bilgileri günlük hayatla ilişkilendirme, eleştirel düşünme becerisine sahip olma şeklinde sıralanmaktadır. Kazanım ve okuryazarlık, programda sarmal şekilde verilmiştir (MEB, 2018).

2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan okuryazarlık türleri ve kazanımları şunlardır:

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın temel ilkeleri doğru güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen, eleştirel düşünceye sahip, bilimsel düşünmeyi temel alan bilgiye ulaşmaya, bilgiyi kullanmada bilimsel ahlâkı gözeten bireyler yetiştirmektir (MEB, 2018). Bu amaçlardan hareketle bütün okuryazarlıkların temeli olan bilgi okuryazarlığına önem verildiği söylenebilir. Öğrencilerin doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın önemli amaçlarından biridir. Öğrencilerin çevre okuryazarlığının farkına varmaları sağlanmak istenmiştir. "İnsanlar, yerler, çevreler" öğrenme alanı içerisinde çevreye yönelik kazanımlar daha çok bulunmaktadır. Bu öğrenme alanı ile öğrencinin kendi çevresine duyarlı olmasını sağlayarak tüm dünyayı ilgilendiren çevre konularına farkındalığını arttırmak istenmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, politik okuryazarlık, finansal okuryazarlık türlerine yer verilmiştir. Kazanımlar ise bilgi okuryazarlığına yöneliktir.

- Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.
- Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.
- Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.
- Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliğin farkına varır.

Üretim, Dağıtım Tüketim öğrenme alanı işlenirken sorumluluk ve tasarruf gibi değerlerle öz denetim, karar verme ve finansal okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından

edinilmesi amaçlanmaktadır.

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanı işlenirken dürüstlük, çalışkanlık ve bilim etiği gibi değerlerle öz denetim ve dijital okuryazarlık gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmaktadır.

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanı işlenirken eşitlik değeriyle eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ile politik okuryazarlık becerilerinin de öğrenciler tarafından edinilmesi amaçlanmaktadır (MEB, 2018).

2.5. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programı

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Öğretim Programı'nda, belirli bir okuryazarlık türü verilmemiştir. Genel olarak kazanımlardan yola çıkılarak hukuk okuryazarlığı, anayasa okuryazarlığı, tarih okuryazarlığı gibi okuryazarlık türlerine ulaşılabilir.

2.6. İngilizce Öğretim Programı'nda yer alan okuryazarlık türleri ve kazanımları şunlardır:

Digital Skills: Literacy başlığı altında şu kazanımlara yer verilmiştir: In the 7th and 8th grades, older students who have formed the necessary foundation for an understanding of literacy issues will then be exposed to reading and writing as an integral aspect of language learning, such as reading simple texts or writing short, simple stories about their friends. In the 7th and 8th grades, older students who have formed the necessary foundation for an understanding of literacy issues will then be exposed to reading and writing as an integral aspect of language learning (MEB, 2018).

Öğrencilerin okuma ve yazma becerilerini yerine getireceklerini belirtirken okuryazarlık düzeyinde bir kazanım söz konusu değildir. Beceride ise dijital okuryazarlığa değinilmiştir.

2.7. Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Öğretim Programı'nda yer alan okuryazarlık türleri ve kazanımları şunlardır:

Öğrencilerin farklı donanım ve yazılım seçenekleri ile tanıştırılması ve bilgi teknolojileri alanında her öğrenciye teknolojiden yararlanma ve bilgi-işlemsel düşünme becerisi kazanabilme fırsatı sağlanması amaçlanmıştır. Programın özel amaçları bilgi okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, web okuryazarlığı gibi okuryazarlık türlerini içermektedir. Bu türlerin adları geçmese de programda yer alan kazanımlar bu okuryazarlıkları edindirme amacındadır (MEB, 2018).

2.8. Medya Okuryazarlığı Öğretim Programı

Öğretim programları incelendiğinde bağımsız olan okuryazarlık dersi Medya Okuryazarlığı'dır. Bu ders de seçmeli ders olarak 7 ve 8. sınıfta verilmektedir.

Branş düzeyinde baktığımızda, sözel alanındaki derslerin, sayısal alandaki derslerin öğretim programlarına oranla okuryazarlığa ve okuryazarlık türlerine daha fazla yer verdiği görülmüştür.

3. Yaygın Eğitim Öğretim Programları'nda Yer alan Okuryazarlık Türleri ve

Kazanımları

Yaygın eğitim öğretim programlarında sadece ilk okuma yazma kazanımı yer almaktadır. Okuryazarlık türleri ve kazanımları yer almamaktadır. Okuryazarlıkla ilgili yapılan çalışmalar okuma yazma öğretimi ile ilgilidir.

4. Okuryazarlık Türlerinin 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi'ndeki Yeri

Okuryazarlık türlerinin 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi'ndeki yeri de belirlenmiştir. 2023 Eğitim Vizyonu Belgesi'nde; "21. yüzyıl becerileri arasında yer alan çoklu okuryazarlıklara (dijital, finansal, sağlık, ekoloji ve sosyal medya gibi vb.) ilişkin farkındalık ve beceri eğitimleri düzenlenecektir." hedefi doğrultusunda ele alınan okuryazarlık türlerine yönelik çalışmaların nasıl, kime / kimlere, nerede, hangi içeriklerle / programlarla yapılacağı açıklanmamıştır. Hayat Boyu Öğrenme alanında ele alınan okuryazarlık türlerinin sadece bir hedefle sınırlı kaldığı görülmektedir.

Tasarım-beceri atölyelerinin yeniçağın gerektirdiği problem çözme, eleştirel düşünme, üretkenlik, takım çalışması ve çoklu okuryazarlık becerilerinin kazandırılması için somut mekânlar olarak düzenlenmesi de okuryazarlık becerilerine katkı sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Belgede orta vadede temel amaç başta merkezî sınavlara olan ihtiyacın azaltılması ve çocukların ihtiyaç duyduklarında öğrenme amaçlı destek hizmetlerine erişimini kolaylaştırmaktır. Bu amaçla çocuğu merkeze alarak ev, okul, dijital ve sosyal medya gibi çocuğun bulunduğu ortamlarda çeşitlendirilmiş, birbiriyle ilişkili ve sunum biçimi farklı, bütünsel bir öğrenme destek ekosistemi oluşturulmak istenmektedir. Eğitim Bilişim Ağı (EBA) üzerindeki içerik havuzunu genişletmek üzere ulusal ve uluslararası yayıncılardan yenilikçi dijital kaynaklar temin edilmesi başta bilgi okuryazarlığı olmak üzere birçok okuryazarlığa katkı sağlayabilir (MEB, 2018).

SONUÇ

Bu çalışmanın bulgularından hareketle, her alanda önemli bir çalışma alanı olan okuryazarlık konusundaki tezlerin sayısının fazla olduğu görülmektedir. Çalışmada incelenen tezlerde 43 okuryazarlık türü tespit edilmiş ve en fazla çalışma yapılan okuryazarlık türü finansal okuryazarlık olarak belirlenmiştir. Okuryazarlık adlarına bakıldığında terim karmaşası yaşandığı görülmektedir. Aynı konu alanına hizmet eden ancak farklı adlarla anılan birçok tez tespit edilmiş ve literatürde okuryazarlık terimleri ile ilgili bir dil çalışmasına ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğretim programlarında sözel alanındaki derslerin, sayısal alandaki derslere oranla okuryazarlığa ve okuryazarlık türlerine daha fazla yer verdiği görülmüştür.

Öğretim programları incelendiğinde bağımsız olan okuryazarlık dersi Medya Okuryazarlığı'dır. Bu ders de seçmeli ders olarak 7 ve 8. sınıfta verilmektedir. Öğrencinin seçimi ile alınacak bu dersin amacına ne kadar ulaşılacağı da tam bir çıkmazdır. Çocuğun medya ile tanışması çok erken yaşlarda başlamasına rağmen bu dersin ortaokulun son yıllarına bırakılması ve seçmeli olması derse gereken önemin verilmediğinin göstergesidir.

Türkçe Öğretim Programı'nda «okuma kültürü» temasında okuryazarlık türlerine yer verilmiştir ancak bu tema yazarların seçimine bırakıldığından her ders kitabında yer

almamaktadır. Okuryazarlıkla ilgili kazanımlara göre Türkçe Öğretim Programı'nda bilgi ve görsel okuryazarlığı ile ilgili kazanım mevcuttur. Bu kazanımlar ders kitapları aracılığıyla öğrencilere verilmektedir.

Matematik Öğretim Programı'nda özel amaçlarda matematik okuryazarlığı yer almaktadır. Kazanım olarak da finansal okuryazarlığa değinilmiştir.

Fen Bilimleri Öğretim Programı'nda kazanım ve okuryazarlık türü direkt verilmemiş, sarmal şekilde verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda okuryazarlık türlerine yer verilmiştir. Çevre okuryazarlığı, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, politik okuryazarlık, finansal okuryazarlık türlerine yer verilmiştir. Okuryazarlıkla ilgili kazanımlar da çevre ve bilgi okuryazarlığı ile ilgilidir.

T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, kazanım ve okuryazarlık türü direkt verilmemiş, sarmal şekilde verilmiştir. Genel olarak kazanımlardan yola çıkılarak hukuk okuryazarlığı, anayasa okuryazarlığı, tarih okuryazarlığı gibi okuryazarlık türlerine ulaşılacak istendiği söylenebilir.

Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersi programında özel amaçlardan yola çıkarak bilgi okuryazarlığı, bilgisayar okuryazarlığı, internet okuryazarlığı, web okuryazarlığı gibi okuryazarlık türlerine ulaşılacak istendiği söylenebilir.

İngilizce Öğretim Programı'nda dijital okuryazarlık verilmiştir. Programda iki kazanım okuryazarlık ile ilgilidir ancak bu kazanımlar da okuma-yazma becerilerini ilgilendiren kazanımlardır.

2023 Eğitim Vizyonu Belgesi'nde; çoklu okuryazarlıklara (dijital, finansal, sağlık, ekoloji ve sosyal medya gibi vb.) yönelik çalışmaların nasıl, kime / kimlere, nerede, hangi içeriklerle / programlarla yapılacağı açıklanmamıştır. Hayat Boyu Öğrenme alanında ele alınan okuryazarlık türlerinin sadece bir hedefle sınırlı kaldığı görülmektedir.

Özellikle dijital okuryazarlık ve bilgi okuryazarlığına yönelik çalışmaların olacağı, tasarım beceri atölyeleriyle çoklu okuryazarlık becerilerinin geliştirileceği, EBA vb. gibi dijital platform destekleri ile öğrencilerin bilgiye ulaşmasının destekleneceği belirtilmiştir.

Yaygın eğitim öğretim programlarında sadece ilk okuma yazma kazanımı yer almaktadır. Okuryazarlık türleri ve kazanımları yer almamaktadır.

ÖNERİLER

Toplumun beklentileri ve değerleri her çağda farklı bir özellik göstermekte; çağın özelliklerine göre toplumsal kabul ve anlamlar değişmektedir. Dolayısıyla okuryazarlık bu manada çağın gerektirdiği bir beceri olarak verilmelidir. Okuryazarlığa, yapılan tezlerde verilen önem kadar değer verilmeli, programlarda bir beceri olarak yer almalıdır.

Çağın özelliklerine göre toplumun beklentileri ve değerleri de göz önünde bulundurularak okuryazarlık dersleri bağımsız ders olarak o alanın uzmanları tarafından verilebilir.

Hayat Boyu Öğrenme'nin yanı sıra anaokulundan başlayacak okuryazarlık dersleri

olmalıdır.

Terim karmaşasını giderecek dil çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKÇA

Aldemir, A. (2010). Halk kütüphanelerinde bilgi okuryazarlığı uygulamaları ve türkiye için bir model önerisi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Altun, A. (2005). Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar (Birinci Baskı). Ankara, Anı Yayıncılık.

Arslan, S. (2019). İlkokullarda ve ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin dijital okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Güneş, F. (2013). Görsel okuma eğitimi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2) , 1-17.

Gürcan, H. İ. (2011). İnternette Medya Okuryazarlığı yaklaşımı. XVI. *Türkiye’de İnternet Konferansı*. 35-40. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/17290489-İnternette-medya-okuryazarligi-yaklasimi.html>

Güven, İ. (2014). Fen ve Teknoloji Öğretmen Adaylarının Bilgi Okuryazarlığı ve Medya Okuryazarlığı Düzeylerinin İncelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 9 (2), 787-800.

<http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/>

<https://sozluk.gov.tr/> okuryazarlık tanımına 22.12.2019 tarihinde ulaşılmıştır.

Kavak, N., Tufan, Y., Demirelli, H. (2006). Fen-teknoloji okuryazarlığı ve informal fen eğitimi: gazetelerin potansiyel rolü. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (3), 17-28.

MEB. (2018). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programı (Ortaokul 5 ve 6.Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2018). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programı (İlkokul 1, 2, 3, 4. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.12

MEB. (2018). 2023 eğitim vizyonu. <https://2023vizyonu.meb.gov.tr/> adresinden 21.12.2019 tarihinde alınmıştır.

MEB. (2018). Fen bilimleri dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2018). İngilizce dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2018). Matematik dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2018). Medya okuryazarlığı dersi öğretim programı (Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7 veya 8. Sınıflar) Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2018). Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar).

- Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2018). T. C. inkılap tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı (Ortaokul 8. Sınıf). Ankara: MEB Yayınları.
- MEB. (2018). Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB Yayınları.
- Önal, İ. (2010). Tarihsel Değişim Süreci İçinde Yaşam Boyu Öğrenme ve Okuryazarlık: Türkiye Deneyimi, *Bilgi Dünyası*, 11(1), 101-121
- Özel, N. (2013). Araştırma görevlilerine bilgi ve iletişim teknolojileri bağlamında bilgi okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Polat, C. ve Odabaş, H. (2008, Mart). Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı. Demokratikleşme ve Türkiye Uluslararası Sempozyumu Bildiri Kitabı, Antalya.
- Roth, C. E. (1992). *Environmental Literacy: Its roots, evolution and directions in the 1990s*. Columbus: OH:ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education.
- TCMB. (2015). Bülten. Sayı 37.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (5. Baskı), Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M., Tiryaki Z. (2016). Sağlık Okuryazarlığı Nedir? Nasıl Ölçülür?. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(4).